

УДК 371.32.91(07)

ТИПОЛОГІЯ УРОКІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ У ЗМІСТІ ПІДРУЧНИКІВ

*І. В. Алексєєнко, Інститут педагогіки НАПН України, молодший науковий співробітник лабораторії навчання іноземних мов
e-mail: labredko@ukr.net*

У статті досліджується питання типології уроків іноземної мови. Аналізуються класифікації уроків у дидактичній, лінгводидактичній і методичній літературі. Обґрунтовується типологія уроків іноземної мови у старшій школі відповідно до сучасної парадигми іншомовної освіти. Здійснюється аналіз змісту чинних підручників з іноземної мови для старшої школі щодо реалізації визначених типів і видів уроку.

Ключові слова: дидактичні та лінгвометодичні класифікації уроків, типи і види уроків іноземної мови, стандартні і нестандартні уроки.

Постановка проблеми. Відомо, що будь-який урок відрізняється від іншого за кількома параметрами: цілями, завданнями, змістом, методами, структурою тощо. Але серед дидактично і методично різноманітних уроків визначають такі, що характеризуються певними типологічними спільними ознаками. Уроки здавна були об'єктом класифікації, але у педагогіці й досі немає їх уніфікованої типології.

Аналіз останніх досліджень. Питання типології уроків різнобічно досліджували дидакти С. В. Іванов, І. Н. Казанцев, В. О. Онищук, А. А. Бударний, М. І. Махмутов та ін. Суттєвий внесок у вирішення цієї проблеми зробили лінгводидакти О. М. Біляєв, С. Ю. Ніколаєва, Ю. І. Пассов, М. І. Пентиліук, В. М. Чистяков, Г. Т. Шелехова, Л. З. Якушина та інші.

Мета статті – проаналізувати дидактичні та лінгводидактичні класифікації уроків та обґрунтувати типологію уроків іноземної мови у старшій школі. Визначити її місце у змісті підручників іноземної мови для старшої школи.

Основна частина. У дидактиці найбільш розробленими є такі класифікації:

- за основною дидактичною метою і навчальними завданнями: *звичайний, комбінований, синтетичний уроки* (І. М. Казанцев, А. А. Бударний, В. О. Онищук);

- за способом проведення уроку: *традиційний, інноваційний уроки* (І. М. Казанцев);

за місцем у системі уроків з певної теми: *урок вивчення нового матеріалу; урок закріплення вивченого матеріалу; урок комплексного застосування знань; урок узагальнення і систематизації; урок контролю, оцінювання і корекції* (С. В. Іванов) [1].

Найчастіше у педагогіці зустрічається класифікація уроків за основною освітньою метою. Вона обумовлює зміст навчального матеріалу, методи навчання та форми організації пізнавальної діяльності, впливає на структуру і логіку побудови уроку. Багато науковців вважають, що це найбільш доцільний підхід. Під час проведення уроку все підпорядковується досягненню його мети. Мета уроку обумовлює його тип. Тип уроку – його вид. Вид – його структуру та зміст. *Типологія уроків* – це їх групування за певними загальними ознаками: метою, змістом, структурою, методами та технологіями навчання, місцем уроку у навчальному процесі тощо. Тип уроку – поняття, пов'язане з варіюванням його структури та змістових елементів [4].

«Методична типологія уроків є конкретизацією загальної дидактичної типології, розкриттям її предметної сутності» [3]. Загальнодидактичні класифікації розраховані в основному на навчальні предмети, де процес здобування знань домінує над формуванням умінь і навичок. Оскільки тут відсутній основний структурний елемент, який переважає в умовах комунікативного навчання, – формування мовленнєвих умінь і навичок, стає зрозуміло, чому методисти вносять до загальнодидактичних типологій корективи відповідно до специфіки свого навчального предмета.

У сучасній лінгводидактиці привертають увагу типології О. М. Біляєва, М. І. Пентилюк, Г. Т. Шелехової, Л. З. Якушиної та інших. Наведемо їх у таблиці 1.

Таблиця 1.

Типологія уроків, визначена у методиках навчання мов

Автор	Класифікація	Джерело
О.М. Біляєв	1. Урок вивчення нового матеріалу. 2. Урок закріплення вивченого. 3. Урок перевірки й обліку набутих знань, умінь і навичок. 4. Урок аналізу контрольних робіт. 5. Урок узагальнення й систематизації вивченого. 6. Урок повторення теми (розділу).	Біляєв О. М. Сучасний урок української мови. – К.: Рад. шк., 1981. – С. 28-29.
Л.З. Якушина	I тип — уроки розвитку навичок і умінь використання мовного матеріалу. II тип — уроки практики мовленнєвої діяльності.	Якушина Л. З. Связь урока и внеурочной работы по иностранному языку [Текст] : учебное пособие / Л. З. Якушина. – М. : Высшая школа, 1990. – 102 с.

Г.Т. Шелехова	<ol style="list-style-type: none"> 1. Урок формування нових понять. 2. Урок формування комунікативних умінь і навичок. 3. Урок удосконалення усних і письмових висловлювань. 4. Урок контролю. 	Шелехова Г. Т. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення на уроках рідної мови в середній школі. – К., 1996. – С.20.
М.І. Пентиліук	<ol style="list-style-type: none"> 1. Урок засвоєння знань (формування мовної і мовленнєвознавчої компетенції). 2. Урок формування знань, умінь і навичок (удосконалення мовної і мовленнєвої компетенції). 3. Урок повторення, узагальнення й систематизації знань, умінь і навичок (формування мовленнєвої компетенції). 4. Урок розвитку комунікативних умінь і навичок (формування комунікативної компетенції). 5. Урок контролю знань, умінь і навичок (перевірки рівня володіння всіма видами мовленнєвої діяльності). 	Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За редакцією М. І. Пентиліук та ін. – К. : Ленвіт, 2004. – С.81 – 86.

Пропонуючи варіанти класифікацій уроків, методисти намагаються максимально врахувати особливості свого навчального предмета. Так, не всі з них визначають уроки закріплення знань і формування мовленнєвих умінь і навичок, оскільки ці процеси на уроках мови практично збігаються. Так само як один тип розуміють і урок повторення, узагальнення і систематизації матеріалу. Тісний зв'язок між різними частинами уроків мови і повторюваність тих самих елементів у змісті уроків різних типів роблять їх групування багато в чому умовним. Умовність і відносність лінгводидактичних групувань уроків підкреслював О. М. Біляєв.

Деяко інше ставлення до типології уроків спостерігається у методиці навчання іноземних мов. Деякі провідні вчені у своїх монографіях взагалі обходять це питання або вказують на необхідність рішучішого відходу від традиційної класифікації уроків мови. В окремих фундаментальних виданнях методик з іноземних мов робляться спроби позитивного розв'язання цього питання відповідно до особливостей іншомовного навчання. Наприклад, в «Основах загальної методики навчання іноземних мов» виділяються два типи уроків мови – тренувальні та мовленнєві. «На тренувальних уроках діяльність учнів спрямована на формування навичок оперування мовними засобами у вузькому контексті (окреме речення, мікромонолог, мікродіалог). На мовленнєвих уроках діяльність учнів спрямована на вираження змісту мовлення стосовно до ситуації спілкування в розгорнутому контексті (монолог, діалог, бесіда)». Але такий погляд на типологію уроків іноземної мови існував у 70 – 80-х роках минулого сторіччя [1].

Чіткіше і послідовніше класифікує уроки іноземної мови Ю.І. Пассов у своїй роботі «Урок іноземної мови у середній школі», де він визначає 3 основних етапи роботи з мовленнєвим матеріалом: 1) етап формування навичок; 2) етап удосконалення навичок; 3) етап розвитку вміння. Критерієм визначення типів уроків Ю.І. Пассов вважає мету певного етапу становлення мовленнєвого вміння. У зв'язку з цим він виділяє такі типи та підтипи уроків:

I тип. Уроки формування мовних навичок. У ньому розрізняють 2 підтипи: уроки формування лексичних навичок; уроки формування граматичних навичок.

II тип. Уроки удосконалення мовленнєвих навичок (підготовлене мовлення на основі тексту).

III тип. Уроки розвитку мовленнєвого вміння (непідготовлене мовлення). У ньому також автор пропонує розрізняти 2 підтипи: урок розвитку монологічного мовлення (урок розвитку діалогічного мовлення); урок на міжтематичній основі [3].

У сучасній методиці навчання іноземних мов уроки поділяють на два основних типи [4].

Перший тип – уроки, що спрямовані на ознайомлення з новим мовним матеріалом, формування та тренування мовленнєвих навичок його використання.

Другий тип – це уроки, що спрямовані на розвиток мовленнєвих умінь, де переважає практика в мовленнєвій діяльності.

В межах першого типу уроків можна, наприклад, виділити такі види уроків: уроки ознайомлення з новими лексичними одиницями та формування лексичних навичок усного мовлення і читання; уроки ознайомлення з новими граматичними структурами та формування рецептивних граматичних навичок тощо.

Що стосується уроків другого типу, це можуть бути уроки розвитку умінь аудіювання та говоріння, усного мовлення та читання, говоріння та письма тощо.

У методиках визначають такий тип уроку іноземної мови, як *комбінований*. Варто зазначити, що всі уроки іноземної мови у сучасній старшій школі є комбінованими. Це передбачено основною метою навчання іноземних мов – формуванням іншомовної комунікативної компетентності, що має відбуватися через гармонійний взаємозалежний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, письма, говоріння).

Продуктивною є запропонована Ю.І. Пассовим ідея циклічності уроків, коли «кожна доза мовленнєвого матеріалу і певна граматична модель засвоюється не на одному уроці, а на декількох, що утворюють цикл» [3].

Кожен урок включає безліч різних видів діяльності, прийомів, методів і засобів навчання, що визначають характер роботи вчителя і учнів. Такі

багатоаспектні явища важко піддаються групуванню і класифікації. По-перше, одні й ті самі елементи можуть бути частинами різнотипних уроків. По-друге, загальні підстави для групування (дидактичні цілі, етапи навчання, зміст уроку і т.д.) по-різному інтерпретуються. Звичайно, будь-яка класифікація певною мірою є умовною: наприклад, на уроці повторення, може проводитися і закріплення навчального матеріалу; на уроці узагальнення і систематизації, як правило, є елементи повторення; під час засвоєння нового вчитель у тій чи іншій формі здійснює закріплення раніше вивченого. Відповідно, у процесі віднесення того чи іншого уроку до певного типу, як правило, враховується домінуючий характер роботи над змістом навчального матеріалу: засвоєння, закріплення, повторення.

Якщо говорити про типологію сучасних уроків іноземної мови у старшій школі, то доцільно, як нам уявляється, брати до уваги парадигму сучасної шкільної іншомовної освіти і ті особливості її розвитку, які суттєво впливають на побудову змісту уроку, а саме – сучасні підходи до навчання іноземних мов: комунікативно-діяльнісний, компетентнісний, особистісно орієнтований, профільно орієнтований, комплексний, інтерактивний, інтегрований, нетрадиційний, інноваційний, рівневий та ін.

Розглянемо стисло деякі з цих підходів та їх вплив на визначення типології уроків іноземної мови у старшій школі.

Комунікативно-діяльнісний підхід передбачає органічне засвоєння правил оперування іншомовними явищами, що відбувається одночасно з оволодінням їх комунікативно-мовленнєвою функцією. Цей підхід визначився в результаті досліджень зарубіжних науковців, зокрема І. О. Зимної, Ю. І. Пасова, Г. В. Рогової, С. П. Шатілова та інших у галузі лінгвістики (теорія комунікативної лінгвістики) і психології (теорія діяльності). Комунікативно-діяльнісний підхід передбачає такі форми роботи, які мають діяльнісний характер під час спілкування у парах, групах, командах тощо. Організація мовного матеріалу уроку орієнтована на його функціонування у мовленні. Іншомовне спілкування на уроці обмежує потребу використання рідної мови. Навчання чотирьох видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо) здійснюється інтегровано і забезпечується вправами та завданнями, що мають комунікативний характер презентації та активізації мовного та мовленнєвого матеріалів. Комунікативно-діяльнісне спрямування уроків іноземної мови у старшій школі передбачає реалізацію проектних, ігрових, проблемно-пошукових, нетрадиційних методів навчання іншомовного спілкування – це зумовлено не тільки цілями навчання, а й віковими особливостями старшокласників і їхнім навчальним досвідом.

Особистісно зорієнтований підхід до організації навчання іноземної мови на уроці зумовлює роль учня як рівноправного партнера вчителя під час виконання іншомовної комунікативної діяльності, який активно демонструє власні інтереси, уподобання та комунікативну позицію. Особистісно

орієнтована діяльність на уроці містить самоконтроль, взаємоконтроль, рефлексію учнів, взаємонавчання, взаємодопомогу тощо. На уроках створюються ситуації вибору в різноманітних видах іншомовної мовленнєвої діяльності, використовуються проблемні завдання різного ступеня складності, здійснюється організація індивідуальної діяльності учнів з метою усвідомленого засвоєння ними мовленнєвого продукту.

Компетентнісно спрямований підхід розширює прагматичну складову мети навчання іноземних мов у старшій школі: у процесі навчання мови учні розвивають свою комунікативну компетентність, з допомогою якої формуються ключові, а також (на профільному рівні навчання) професійна компетентності з метою виконання завдань соціальної та професійної взаємодії у різноманітних сферах життєдіяльності людини. Ці компетентності умовно можна диференціювати на такі сфери: *загальнокультурного розвитку і успішного функціонування в суспільстві; успішного функціонування в комунікативно-інформаційному середовищі; навчально-пізнавальні компетентності та готовність до безперервної освіти.*

Рівневий підхід. Іншомовне навчання у сучасній старшій школі диференціюється за двома рівнями: *стандарту* та *профільним* (раніше: стандарту, академічний, профільний). Кожен із зазначених рівнів суттєво впливає на зміст уроку, оскільки профілізація дає можливість не тільки ефективно забезпечувати загальноосвітній рівень підготовки з іноземної мови (на рівні стандарту), але й засвоювати навчальний матеріал підвищеної складності (на профільному рівні), активно впроваджувати диференційоване, модульне, проблемне та проектне навчання, інтенсивно використовувати міжпредметні зв'язки, ширше активізувати самостійну пізнавальну діяльність учнів, а також застосовувати сучасні інформаційні технології, орієнтуючи старшокласників на їхні інтереси і майбутні професійні потреби.

Профільно орієнтований підхід передбачає конструювання змісту уроку іноземної мови у старшій школі з урахуванням принципів і особливостей навчання відповідно до освітнього профілю. Форми роботи на уроці обумовлюють організацію іншомовного спілкування на основі мовленнєвого матеріалу профільного спрямування. Мовний і мовленнєвий матеріал для ситуативного професійного спілкування, що використовується під час проведення уроку, забезпечує формування основ професійної іншомовної комунікативної компетентності.

Відповідно до цих підходів у сучасній методичній літературі з іноземних мов часто можна зустріти такі формулювання назв уроків, які чітко характеризують сутнісне спрямування їх змісту: *урок комунікативно-діяльнісного спрямування, компетентнісно спрямований урок, особистісно орієнтований урок, урок профільного спрямування, комбінований урок, інтегрований урок, інтерактивний урок, інноваційний урок, стандартний урок, нестандартний урок* і ін.

Стисло розглянемо найпоширеніші стандартні та нестандартні типи і види уроків іноземної мови, характерні для сучасної старшої школи. Сутність *стандартних* уроків досить прозоро розкрита у навчальних посібниках з педагогіки та методики викладання іноземних мов (І. Л. Бім, С. Ю. Ніколаєва, М. М. Поташник, Г. І. Рогова). Різні поєднання основних структурних елементів (етапів) такого уроку характеризують різні його типи. Одні уроки включають всі етапи, інші – тільки деякі. Традиційно у методиці навчання іноземних мов називаються такі етапи уроку: *організаційний момент, мовленнєва зарядка, подача нового матеріалу, тренування у мовленні, практика у мовленні, систематизація вивченого, контроль, повідомлення домашнього завдання, підсумки уроку* [4]. Ми погоджуємося з такою позицією, якщо це стосується основної школи, де майже на кожному уроці відбувається формування мовних навичок, і мовний матеріал потребує постійної систематизації та контролю рівня засвоєння. Урок іноземної мови у старшій школі, на якому, в основному, здійснюється формування, розвиток та вдосконалення умінь і навичок іншомовного спілкування, з нашої точки зору, потребує незначного коригування у визначенні етапів. Організаційну структуру уроку, як нам видається, доцільно було б диференціювати за такими компонентами: *цільовий, процесуальний і рефлексивний*. Це базові категорії, які передбачають визначення мети і завдань уроку, їх успішну реалізацію у процесі діяльності. Вилучення будь-якого з цих компонентів робить урок неповноцінним, оскільки кожен із них має свої етапи. Їх мета, завдання і зміст визначають цілісне змістове наповнення як компонентів, так, відповідно, і всього уроку.

Цільовий компонент – організаційний момент, мотивація, цілепокладання, мовленнєва зарядка.

Процесуальний компонент – презентація нового матеріалу (формування умінь і навичок іншомовної комунікативної компетентності), активізація нового матеріалу (удосконалення умінь і навичок іншомовної комунікативної компетентності), тренування (використання набутих умінь і навичок іншомовної комунікативної компетентності в практиці), повторення, узагальнення і систематизація набутих знань, умінь і навичок іншомовної комунікативної компетентності.

Рефлексивний компонент – рефлексія, оцінювання, аналіз, домашнє завдання.

Варто зауважити, що нами свідомо не виділено в окремий етап уроку контроль. Ми погоджуємося з позицією С. Ю. Ніколаєвої, що він може бути не тільки компонентом будь-якого етапу, але й самостійним етапом, або ж реалізовуватися окремим уроком. Усі зазначені нами етапи чітко простежуються у підручниках з англійської мови Л. В. Калініної, І. В. Самойлюкевич (для академічного рівня) і А. М. Несвіт (для профільного рівня)². У підручниках з німецької мови Н. П. Басай (побудовані за модульною системою) і

підручниках з англійської мови О. Д. Карп'юк (блочна система презентації навчального матеріалу) немає таких етапів. Проте ми підтримуємо думку С. Ю. Ніколаєвої: «...лише набір етапів уроку не складає його цілісної структури. Вона зумовлюється сукупністю закономірностей його внутрішньої організації, згідно з якими компонується етапи» [4]. Це надає право вчителю вибудовувати зміст уроку за власним бажанням, варіювати його елементи і самостійно визначати їх послідовність, яка, в основному, залежить від моделі його побудови, типу та виду. Їх вчитель визначає відповідно до того, які методи та підходи до навчання іноземної мови він використовує.

Навчальною програмою з іноземних мов для старшої школи, як ми вже зазначали, майже не передбачено вивчення нового мовного матеріалу. У старших класах в основному систематизується та узагальнюється той навчальний матеріал, який був засвоєний у базовій школі. У підручниках Л. В. Калініної, І. В. Самойлюкевич (академічний рівень) і А. М. Несвіт (профільний рівень) мовні вправи займають незначну у відсотковому співвідношенні (близько 10 %) частку, а основний обсяг складають умовно-мовленнєві й мовленнєві вправи, а також комунікативні завдання. Зміст підручників О. Д. Карп'юк (рівень стандарту), навпаки, має досить велику кількість вправ на формування і вдосконалення мовних навичок і вмій. Ймовірно, це можна пояснити не тільки навчальним рівнем підручників (стандарт, профільний), але і концепцією автора, оскільки блочна система презентації навчального матеріалу дозволяє виокремлювати навчання різних аспектів мови у самостійні автономні блоки. Така побудова змісту підручника дає вчителю можливість творчо підходити до обрання типу і виду уроку і не обмежуватися однотипними уроками.

Тренувальні та творчі вправи для поглибленого вивчення мови з урахуванням міжпредметних зв'язків, завдання підвищеної складності, соціокультурні завдання порівняльного характеру (Work Your Wisdom!, Across Cultures, Culture Comparison), тестові завдання для самоконтролю, рефлексії і самокорекції (Test Yourself, Your Language Portfolio, Self-Assessment Grid, Check Your Skills), а також завдання для формування різних видів ключових компетентностей (Enrich Yourself!, On your Own, English Beyond the Classroom) превалюють у підручниках для академічного і профільного рівнів (Л. В. Калініна, І. В. Самойлюкевич і А. М. Несвіт). Наповненість змісту підручників різноманітними формами роботи та завданнями різної складності дає вчителю змогу ефективно використовувати *нестандартні* уроки-проекти. Вони яскраво презентуються у підручниках А. М. Несвіт. Кожен тематичний розділ містить два проекти за темою, один з яких є лінгвістичним і має дослідницький характер, інший – тематичний творчий.

Стандартний урок дозволяє багаторазове повторення мовленнєвого матеріалу, що сприяє його ефективному засвоєнню. У цьому і позитив, і водночас обмеженість уроку. Жоден із зазначених нами елементів (ета-

пів) такого уроку, забезпечуючи формування іншомовної комунікативної компетентності, не гарантує і не повною мірою може сприяти загальному розвитку старшокласників, оскільки елементи традиційної структури не відображають процесу їхньої самостійної навчальної діяльності й не завжди враховують освітній досвід учнів. Такий урок презентує лише зовнішні ознаки навчального процесу (організувати, пояснити, закріпити, узагальнити, проконтролювати і т.д.) і не реалізує внутрішній його аспект (закономірності розвитку інтелектуальної, мотиваційної сфер учнів старших класів, закономірності навчального пізнання, проблемно-розвивального навчання, структуру навчальної діяльності тощо). Стандартний урок не повною мірою виконує регулятивні функції і не може слугувати для вчителя вектором його діяльності. Ці недоліки намагається подолати *нестандартний* урок, який є невід'ємним компонентом системи проблемно-розвивального навчання. Такі уроки реалізуються, як правило, після вивчення теми або кількох тем і виконують кілька функцій: забезпечують контроль рівня сформованості знань, навичок і вмій учнів за певною темою; сприяють інтенсифікації процесу навчання; активізують самостійну пізнавальну та творчу діяльність учнів; мінімізують частку участі вчителя на уроці; формують рефлексію власної діяльності; сприяють успішному розвитку ключових компетентностей учнів.

Назви нестандартних уроків дають уявлення про їхні цілі, завдання і методику проведення. Вони не передбачають прямої залежності від змісту, методів і форм навчання. Частіше метод визначає зміст. Творчий підхід вчителя дозволяє вибірково ставитися до змісту, відкидати зайве, нецікаве [2].

Таблиця 2.

Види нестандартних уроків іноземної мови у старшій школі

Урок-семінар	Урок-конференція
Урок – рольова гра	Урок – ділова гра
Міжпредметний інтегрований урок	Урок-взаємонавчання
Урок – круглий стіл	Урок-змагання
Урок-диспут	Урок-турнір
Урок-лекція	Театральний урок
Урок-проект	Урок-діалог
Урок-інтерв'ю	Урок-конкурс
Творчий урок	Урок-подорож

Часто нестандартні уроки пов'язані з груповими формами роботи. Ділові, рольові ігри, моделювання, імітація, імпровізація урізноманітнюють процес навчання. Під час розподілу функціональних обов'язків у групі кожен учень сам шукає своє місце відповідно до власних здібностей. Це є своєрідним психологічним стимулом для вибору свого статусу, своєї позиції, перевірка власних поглядів, ствердження у колі однолітків і в очах учителя.

Такий підхід певною мірою суперечить традиційній системі навчання, коли головну увагу надають логіці навчального процесу і змісту, де, зазвичай, усе попередньо сплановано, і вчитель змушений чітко дотримуватися окреслених позицій. Проте, за результатами здійсненого нами анкетування (взяло участь 187 учителів загальноосвітніх навчальних закладів Київської, Житомирської, Львівської, Чернівецької, Чернігівської, Закарпатської, Харківської областей) було з'ясовано, що вчителі не часто і не системно використовують нестандартні уроки. Наприклад, уроки – ділові ігри проводять 10 % респондентів, уроки-диспути – 12 %, урок-конференцію – 8 %, уроки-конкурси – 5 %, традиційні уроки – 54 %. Основними причинами цього, як показало опитування, є: брак навчального часу на підготовку або проведення таких уроків; відсутність досвіду вчителя; недостатній рівень сформованості вмінь і навичок іншомовного спілкування учнів з теми; потреба у деяких засобах навчання; несприятливі умови для організації та проведення цих уроків і ін.

Узагальнюючи сказане, зауважимо, що визначений нами процесуальний компонент уроку відображає всі етапи формування умінь і навичок комунікативної компетентності. Відповідно до цього ми намагаємося визначити типологію уроків. Як свідчить практика, зазвичай, на уроці відбувається реалізація лише одного етапу, що визначає домінуючий характер навчальної діяльності і вказує на тип уроку. Відповідно до зазначеного ми узагальнили типологію уроків іноземної мови для старшої школи у таблиці 3.

Таблиця 3.

Типологія уроків іноземної мови у старшій школі

Тип уроку	Вид уроку
1. Урок <i>формування</i> умінь і навичок іншомовної комунікативної компетентності.	Комбінований урок. Стандартний урок. Нестандартний урок.
2. Урок <i>практичного використання</i> умінь і навичок іншомовної комунікативної компетентності.	Інтегрований урок. Інтерактивний урок. Інноваційний урок.
3. Урок <i>повторення і систематизації</i> знань та <i>удосконалення</i> умінь і навичок іншомовної комунікативної компетентності.	Проблемно-пошуковий урок. Урок комунікативно-діяльнісного спрямування. Компетентнісно спрямований урок.
4. Урок <i>контролю</i> рівня сформованості умінь і навичок іншомовної комунікативної компетентності.	Особистісно зорієнтований урок. Урок профільного спрямування.

Висновки. Визначаючи тип уроку на практиці, вчителю першочергово варто звертати увагу на мету уроку, що обумовлюється етапом розвитку умінь і навичок іншомовного спілкування, що, у свою чергу, визначає місце уроку в системі занять з теми. Проте, який би тип і вид уроку не обрав учитель, враховуючи всі особливості конструювання його змісту (мету, завдан-

ня, підходи, технології, методи, прийоми, засоби, форми і види роботи на уроці) для певної категорії учнів, важливим залишається *уміння* педагога дидактично і методично правильно та обґрунтовано створити саму модель уроку, де всі зазначені компоненти знайдуть своє логічне місце, забезпечуючи цим успішне досягнення цілей і завдань уроку.

Література

1. Демьяненко М. Я., Лазаренков К. А., Кислая С. В. Основы общей методики обучения иностранным языкам. – К. : Вища школа, Главное изд-во, 1976. – 282 с.
2. Поташник М. М., Левит М. В. Как подготовить и провести открытый урок. Современная технология. – М. : Педагогическое общество России, 2011.
3. Пассов Ю. И., Кузовлева Н. Ю. Урок иностранного языка. – М., 2010.
4. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : Підручник. / Кол. авторів під кер. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.

References

1. Demianenko M. Y., Lazarenkov K. A., Kislaiia S. V. Osnovy obshchey metodiki obucheniya inostrannym tazykam [General Methodology Basis of Foreign Language Education] (1976), 282 p. (rus).
2. Potashnik M. M., Levit M. V. Kak podgotovit i provesti urok. Sovremennaia tehnologia [How to Prepare and Realize the Lesson. Modern Technology] (2011), 158 p. (rus).
3. Passov Y. I., Kuzovleva N. Y. Urok inostrannogo yazyka [Foreign Language Lesson] (2010), 180 p. (rus).
4. Nikolaieva S. Y. Metodyka navchannia inozemnyh mov u serednih navchalnyh zakladah [Methodology of Foreign Language Teaching in Secondary Educational Institutions] (1999), 320 p.

И. В. Алексеенко

ТИПОЛОГИЯ УРОКОВ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В СТАРШЕЙ ШКОЛЕ И ЕЕ РЕАЛИЗАЦИЯ В СОДЕРЖАНИИ УЧЕБНИКА

В статье исследуется вопрос классификации уроков в дидактической, лингводидактической и методической литературе. Обосновывается типология уроков иностранного языка в старшей школе. Осуществляется анализ содержания действующих учебников по иностранному языку для старшей школы по вопросу реализации типов и видов урока.

Ключевые слова: дидактические и лингвометодические классификации уроков, типы и виды уроков иностранного языка.

I. V. Alyeksyeenko

THE TYPOLOGY OF THE LESSONS ON A FOREIGN LANGUAGE IN THE HIGH SCHOOL AND THEIR REALIZATION IN THE TEXTBOOKS CONTENT

The article deals with the problem of foreign language lessons typology. The didactic and language lessons classifications are analyzed. Foreign language lessons typology in high school is grounded under the modern paradigm of foreign language education: cultural, competence, communicative, active, student-centered, profile-based and level approaches. There are five types: 1) lesson of foreign language communicative skills formation; 2) lesson of foreign language communicative skills development; 3) lesson of foreign language communicative skills practical use; 4) combined lesson; 5) nontraditional lessons. There are such lesson classes: complex lesson, integrated lesson, interactive lesson, innovative lesson, student-centered lesson, competence-oriented lesson, profile-oriented lesson, problem-research lesson, communicative lesson. The analysis of foreign language lessons typology realization in the modern foreign language textbooks content for high schools is given.

Keywords: didactic, linguo and methodological lesson classifications, foreign language lesson types and classes, standard and nontraditional lessons.

УДК 37.091.33. (075.8)

ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ І ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИКИ

*П. С. Атаманчук, д. пед. н., проф.,
акад. АН ВО України, Заслужений
працівник освіти України*

Стаття присвячена постановці та розв'язанню проблеми ефективної реалізації змістової, організаційної та управлінської функцій підручника з методики і техніки навчального фізичного експерименту як дієвого носія освітнього стандарту та засобу формування професійних якостей майбутнього учителя фізики. Автори підручника вперше у вітчизняній і світовій практиці обґрунтували та впровадили технологію бінарних цільових орієнтацій (фізика, методика фізики). Окреслений підхід, синтезуючи у собі технологію управлінських впливів на процедуру, виступає передумовою дієвості навчання (формування компетентнісно-світоглядних якостей майбутнього учителя).